АНАЛІЗ КОРПУСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ МЕТОДАМИ МОДЕЛІ ПРИХОВАНОГО ЛАНЦЮГА МАРКОВА

Є.М. ОКУНЄВ

В цьому дослідженні ми проаналізували фрагмент корпусу української мови методами, розробленими для аналізу моделі прихованого ланцюга Маркова, аналогічно до дослідження [1]. В межах моделі розвиваються два випадкові процеси: процес Маркова, за яким ми не можемо спостерігати та який, певним чином, впливає на еволюцію другого - спостережуваного процесу. Модель прихованого ланцюга Маркова формально визначається як впорядкована трійка $\lambda = (\pi, A, B)$, де π- - вектор розподілу початкового стану прихованого процесу Маркова, A - матриця перехідних ймовірностей прихованого процесу Маркова та B - матриця умовних ймовірностей спостережуваного процесу для різних станів прихованого процесу Маркова. Хоча у визначенні про це не йшлося, для подальшої роботи нам також знадобиться вектор із інформацією про перебіг спостережуваного процесу O.

Найцікавішим результатом теорії моделей прихованого ланцюга Маркова є алгоритм Баума-Велша. Це ітеративний алгоритм, який модифікує параметри моделі, щоб максимізувати ймовірність вектору спостережень O [2]. Якщо розглядати модель прихованого ланцюга Маркова як нейронну мережу, то застосування алгоритму Баума-Велша відповідає процесу неконтрольованого навчання нейронної мережі. Ми застосували алгоритм Баума-Велша до частини корпусу української мови в якості вектора спостережень та розділили літери українського алфавіту на 2, 3 та 4 статистично значущі групи. Також ми провели порівняльний аналіз відомими розподілами літер на групи, що застосовуються в української філології: наприклад поділ літер українського алфавіту на дві статистично значущі групи в результаті дає поділ літер на голосні та приголосні.

Наведемо таблицю розподілу літер на дві групи: на перетині рядку i та стовпця j знаходяться наступні ймовірності:

$$P\left(\text{Спостерігаємо літеру } X_i | \text{Літера належить до групи } j\right)$$

Можна побачити, що більшість літер мають одну нульову та одну ненульову умовні ймовірності належності до певної групи. В дослідженні

ми вважаємо, що літера належить до тої групи, де умовна ймовірність - найбільш. В результаті розподілу літер на дві статистично значущі групи алгоритм Баума-Велша розділив літери на голосні та приголосні із високою точністю. Алгоритм зробив хибний висновок про літери ґ,є,ї,ь. Достеменно не можна сказати чим викликані ці помилки, але можна зробити обмірковані здогадки: ґ - дуже рідкісна літера і висновок стане правильним при застосуванні більшої частини корпусу; є,ї - дифтонги, які починаються на звук [й]; ь - літера, яка не має власного звуку і, відповідно, не відноситься до жодної з груп.

Філологічні відомості для інтерпретації результатів взяті з [3] .

Табл. 1. Розподіл літер на дві групи

Літера	Група 1	Група 2	Літера	Група 1	Група 2
А	0.21239	0	Н	0	0.09203
Б	0	0.03651	О	0.20561	0
В	0	0.09022	П	0.00010	0.042601
Г	0	0.02689	Р	0	0.06599
ґ	0.00003	0	С	0.00049	0.07362
Д	0	0.05632	Т	0	0.09845
Е	0.12115	0	У	0.08790	0
Є	0	0.01750	Ф	0	0.00021
Ж	0	0.02053	Х	0	0.02239
З	0.00166	0.03692	Ц	0	0.00786
И	0.15188	0	Ч	0	0.02564
І	0.10994	0.00047	Ш	0	0.01918
Ї	0.00290	0.00603	Щ	0	0.01180
Й	0	0.02461	Ь	0.04635	0
К	0	0.07672	Ю	0.00847	0.01119
Л	0	0.07247	Я	0.05072	0.00911
М	0	0.05460			

Література

[1] R. L. Cave and L. P. Neuwirth, Hidden Markov models for English, Princeton, NJ, IDA-CRD, October 1980.

[2] Nejati, A., Unsworth, C. (2014). A Concise Information-Theoretic Derivation of the Baum-Welch algorithm. arXiv preprint arXiv:1406.7002.

[3] Наконечна, Л. Б. (2014). Сучасна українська мова. Фонетика. Орфоепія. Морфонологія. Графіка. Орфограгія (видання 2-е). Івано-Франківська,НАІР.

КПІ ім. Ігоря Сікорського, Київ, Україна
Email address: egorky96@gmail.com